

УДК 130.2

Г.К. Костенко

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
магістр культурології

**ЖІНОЧІЙ ГОЛОС В КОЛОНІЗОВАНОМУ ТА
ПОСТКОЛОНІЗОВАНОМУ ПРОСТОРІ: «НОВА ЧУТТЄВІСТЬ» ТА
«УВАЖНІСТЬ» ДО ЕТНІЧНОГО ЯК СИМВОЛУ «КУЛЬТУРИ
ПРИСУТНОСТІ» (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО)**

Проаналізовано репрезентацію феноменів антиколоніалізму та постколоніалізму у сучасній українській культурі на прикладі творчої спадщини О. Забужко. Ми уточнили значення методологічних меж застосування постколоніальної теорії та доповнення її рядом інших теорій. Жіночий голос Оксани Забужко – це голос з колонії і для колонії, голос всупереч Імперії і проти Імперії. Доводиться, що перерваний, викривлений, порушений досвід тягlosti поколінь, як в широкому, загальнонаціональному сенсі, так і у вузькому, в рамках однієї родини, колі, стає одним з основних мотивів творчості О. Забужко, новим національним голосом культури присутності та приводом прояву нової національної еліти. Фемінізм Оксани Забужко є зручною методологією для поборення як зовнішнього імперського ієрархічного тиску, так і внутрішнього патріархального канону.

Ключові слова: філософія культури, жіночий голос, постколоніалізм, постколоніальна теорія, нація, національна культура, фемінізм

А.К. Костенко

**ЖЕНСКИЙ ГОЛОС В КОЛОНИЗИРОВАННОМ И ПОСТКОЛОНИЗОВАННОМ
ПРОСТРАНСТВЕ: «НОВАЯ ЧУВСТВЕННОСТЬ» И «ВНИМАТЕЛЬНОСТЬ»
К ЭТНИЧЕСКОМУ КАК СИМВОЛ «КУЛЬТУРЫ ПРИСУТСТВИЯ» (НА ПРИМЕРЕ
ТВОРЧЕСТВА ОКСАНЫ ЗАБУЖКО)**

Проанализирована репрезентация феноменов антиколониализма и постколониализма в современной украинской культуре на примере творческого наследия О. Забужко. Мы уточнили значение методологических границ применения постколониальной теории и дополнения ее рядом других теорий. Женский голос Оксаны Забужко – это голос из колонии и для колонии, голос вопреки Империи и против Империи. Доказывается, что прерванный, искривленный, нарушенный опыт преемственности поколений, как в широком, общенациональном смысле, так и в узком, в рамках одной семьи, кругу, становится одним из основных мотивов творчества О. Забужко, новым национальным голосом культуры присутствия и поводом проявления новой национальной элиты. Феминизм Оксаны Забужко является удобной методологией для преодоления как внешнего имперского иерархического давления, так и внутреннего патриархального канона.

Ключевые слова: философия культуры, женский голос, постколониализм, постколониальная теория, нация, национальная культура, феминизм

H. Kostenko

**THE FEMALE VOICE IN THE COLONIZED AND POST-COLONIAL SPACE: «NEW
SENSUALITY» AND «ATTENTIVENESS» TO ETHNIC AS A SYMBOL OF THE
«CULTURE OF PRESENCE» (ON THE EXAMPLE OF OKSANA ZABUZHKO'S WORK)**

The representation of the phenomena of anti-colonialism and post-colonialism in contemporary Ukrainian culture on the example of the creative heritage of O. Zabuzhko is analyzed. We have clarified the significance of the methodological limits of the application of the postcolonial

theory and its complement to a number of other theories. Oksana Zabuzhko's female voice is a voice from the colony and for the colony, a voice contrary to the Empire and against the Empire. It turns out that the interrupted, distorted, disturbed experience of the continuity of generations, both in the broad, national sense, and in the narrow, within the limits of one family, circles, becomes the basis of O Zabuzhko's creation, a new national voice of the culture of presence and the cause of manifestation of a new national elite. The feminism of Oksana Zabuzhko is a convenient methodology for embracing both the external imperial hierarchical pressure and the internal patriarchal canon.

Key words: philosophy of culture, female voice, postcolonialism, postcolonial theory, nation, national culture, feminism.

Постановка проблеми. Постколоніалізм як окремих дискурс зароджується в середині ХХ століття, водночас руйнування колоніальної системи, розвиток етнічних та культурологічних студій різних напрямків, пост структуралізм, розвиток постмодерністських теорій нації, етносу, влади робить постколоніальні дискурси надзвичайно актуальними та вагомими як у соціокультурних реаліях, так і на теоретичному рівні розвитку гуманітарних наук початку ХХІ століття.

Сучасна українська література демонструє як антиколоніальні, так і постколоніальні дискурси, соціополітичні та соціокультурні події останнього часу особливо актуалізують антиколоніальні дискурси, що обумовлено посиленням сприйняттям України як колишньої колонії, при цьому постколоніальні дискурси демонструють також не тільки загальносвітову, але й національну українську специфіку, в тому числі на рівні реалізації в романній поезиці та публіцистиці.

Центральні роботи, присвячені розробці антиколоніального та постколоніального дискурсу, належали Е. Саїду [12], Ф. Фанону, М. Павлишину [10 – 11], Г. Грабовичу [1], О. Забужко [36 – 41]. Також деякі питання постколоніального дискурсу та глобалізації висвітлювали у своїх працях Т. Гундорова [2], Н. Зборовська [9], О. Титар [14], Е. Томсон [13].

Мета: проаналізувати репрезентацію феноменів антиколоніалізму та постколоніалізму у сучасній українській культурі (на прикладі творчої спадщини О. Забужко).

Основна частина, виклад основних результатів дослідження. У працях М. Павлишина йде співставлення антиколоніального та постколоніального дискурсів – «Антиколоніальними» можна вважати явища, тексти або окремі аспекти текстів, що переслідують протилежні цілі (утвердження автономії, ваги та гідності колонізованих), а також опираються стратегіям культурного колоніалізму. «Постколоніальний», натомість, – це той, який, утримуючись від претензій на явне або приховане владарювання у колоніальній та антиколоніальній позиції, згладжує суперечності та змагальні інтенції між (колишнім) колонізатором і колонізованим; сприяє тому, щоб взаєморозуміння, а не озлобленість стало провідним відчуттям у стосунках між ними; визнає кривди минулого, але бачить у них елементи історії, а не двигуни сучасної дії; заохочує колишніх колонізатора та колонізованого до пошуку того *modus vivendi*, який відповідав би інтересам обох сторін» [11, с.75 – 76].

Важливе значення для постколоніальної культури має інноваційна модель розвитку, але проблеми територізації (*territorializations*) як залежать від регіональних контекстів, так і визначають культурні зміни цих окремих територій, як альтернативу жорсткого зв'язку культурної динаміки та території (жорстка територіальна модель інновацій) пропонується нова символічна модель локалізованої конфігурації інноваційної діяльності, що ввібрала в себе досвід багатьох культур.

Політична спільнота може мати культурну різноманітність, диференційованість, де різні культурні фрагменти доповнюють один одний.

У західних дослідженнях постколоніальні теорії вже стали мейнстримом, можливо розвиток подальших українських досліджень буде сприяти вкоріненості

подібної методології у сучасній гуманітаристиці. Зокрема, Тамара Гундорова зазначає про інститутизацію постколоніального нарративу та розвитку його різних напрямків та геокультурних проявів: «Постколоніальна теорія, з одного боку, мігрує на інші дисциплінарні поля – історії, культури, політології, стаючи дедалі виразніше міждисциплінарною, а з іншого боку, вона мігрує в нові геокультурні зони, стаючи транснаціональною». Далі дослідниця накреслює шляхи входження постколоніального дискурсу до академічного середовища: «Перетворення постколоніальної критики з радикальної та маргіналізованої теорії на академічний мейнстрим спостерігаємо впродовж останнього десятиріччя в американістиці, у французькій і німецькій критиці. Причому позаяк постколоніалізм трактується досить широко та поступово набуває спопуляризованого вигляду, він перетворюється на явище *common sense*. Тож коли, наприклад, Маліні Шюллер говорить про закономірність поширення постколоніальних студій у США, аргументуючи тим, що американська культурна історія завжди була сукупністю нарративів «із безкінечною плутаниною імперського та колоніального досвідів і вроджених спротивів» (Schueller M.J. *Postcolonial American Studies//American Literary History*. – 2004. – Vol. 16. – № 1.), її аргументи можна застосувати до будь-якої іншої національної історії. Характерною для еволюції постколоніальної теорії стала тенденція переосмислення її з позиції Іншого, уже не європейського» [2, с. 27]. Таким чином іде взаємопроникнення різних поглядів – колонізаторів і колонізованих, східних і західних культур – «Тож спрямована на Захід критична візія з боку так званих периферійних постколоніальних культур – азійських, африканських, латиноамериканських – дає змогу розкрити проблемні місця самого окциденталізму, сформованого в центрі західної цивілізації. Такий підхід допомагає самоствердитися периферіям і водночас пропонує інший погляд на європейську культуру» [2, с. 27].

Як справедливо зазначає у своїй праці О. Титар, «гранднарративам Просвітництва та взагалі незалежній національній освіті відводиться велика роль у відстоюванні власної ідентичності, їх руйнування під час постмодерної реконструкції дало змогу відновлюватись колоніальним нарративам та дискурсам у новій формі, або взагалі примітивізувати нарративні практики. Відміна гранднарративів у постмодерній культурі мала як позитивні, так і негативні наслідки» [14, с. 139 – 140].

Якщо говорити про постколоніальні та антиколоніальні праці в рамках української культури, неможливо не згадати тексти Оксани Забужко, які мають виняткове, базове значення для теоретичних студій цього дискурсу – і як авторські художні твори, і як дослідницькі роботи. Більш ніж двадцять років тому вона написала свій перший прозовий твір, який став вибухом в українській літературі та діагнозом посттоталітарній, але фактично ще колонізованій спільноті, що тільки звикала називати себе незалежною державою. «Польові дослідження з українського сексу» [7], один із ключових текстів української літератури незалежницької доби вийшов у 1996 році і викликав бурхливі та суперечливі реакції критиків і читачів. Манера письма авторки, тематика і проблематика роману були викликом пострадянській культурницькій спільноті, отримали нерозуміння з боку деяких вітчизняних критиків, незнайомих із здобутками світової критичної думки, постать авторки досить довго вважалася скандальною. У той же час читачі сприйняли роман дуже добре, він став першим бестселером незалежної України, дав старт українському книжковому ринку, і наразі є найбільш відомим сучасним українським романом (виходячи з кількості перекладів) у світовій літературній спільноті. Роман «Польові дослідження з українського сексу» став маніфестом одразу трьох упосліджених спільнот – колонізованої нації, жінки як гендерного Іншого та емігранта як переселеного Іншого. Мабуть, через це виключне поєднання кількох больових точок він вийшов настільки пронизливим і щирим, що легко переступив кордони інших мов та культур.

Авторка у своїх подальших громадських виступах неодноразово наголошувала на «двох парах окуляр», які вона використовує, маючи на увазі спілкування з читачами на теренах рідної землі і з іноземними читачами, де були перекладені її твори. Саме розрив в розумінні її першого прозового твору іншими культурами та зсередини України призвів до появи її першої книжки теоретичних студій, «Хроніки від Фортінбраса» (1999 р.), в яких, за браком розвиненої традиції літературної та публіцистичної критики, вона сама намагалася осягнути сучасну їй громадянську та естетичну дійсність: «В цій доповіді я спиратимусь як на висліди своїх студій над модерною українською культурною історією, так і на власний письменницький досвід: саме-бо йому, особливо ж невгаваючому шквалу розпаношеної критики на адресу мого роману «Польові дослідження з українського сексу», що став найбільшим літературним скандалом десятиліття, я завдячую своєю мимовільною заангажованістю у теоретичний аспект проблеми (треба ж було з'ясувати, чому це начебто нормальні, ба, мало не інтелігентні люди демонструють такі на позір геть-то неадекватні реакції!)» [4].

Фаховий філософ, Оксана Стефанівна, за подальші роки праці стала відома широкому загалу не тільки і не стільки як авторка скандальних одкровень, а головне як дослідник-теоретик сучасності, публіцист, автор обширного есеїстичного та філософського доробку, що за номінальним переліком наразі переважає її прозовий багаж художніх творів. Як вона сама не раз зазначала у численних інтерв'ю, такий стан справ не є для неї бажаним, бо для її самоусвідомлення їй важливіше відбутися як автор саме художніх текстів. Але – і це дивним чином споріднює її труд з блогерством Горького Лука – ясне, підкріплене власними методологічними розвідками і добрим знайомством з зарубіжними колоніальними студіями, розуміння заколонізованості і упослідженості українського медійного, художнього, культурного простору в рамках метропольної залежності, змушує її писати інші тексти: публіцистичні, історико-теоретичні, гостросоціальні. Обидва ці автори декларують свою залученість у військові дії інформаційної війни, попри майже діаметральний творчий інструментарій: великі романні наративи та світоглядні есеї, що мають виховувати читача – і громадянина за сумісництвом – у пані Оксани, і стильово еkleктичні позаформатні тексти політичної сатири, розважального, від початку «низького» жанру, у Горького Лука. Однак, з огляду на авторську самопрезентацію власних текстів, вони стають поруч, з нашого боку лінії зіткнення і представляють свою творчість як вагоме знаряддя інформаційної війни: «Це ексклюзивний репортаж із гарячих точок інформаційного фронту, де триває боротьба з забуттям і байдужістю, які мало не коштували нам держави» [5, с.2].

Останню збірку есеїв, видану у 2016 році «І знов я влізаю в танк» [5], Оксана Забужко представляє саме у актуальній військовій естетиці: «Ця книжка про війну, читачу... Її звуть «інформаційною», «психологічною», «гібридною» та ще десятками протейських псевдонімів – і тим часто-густо применшують її істинний масштаб і значення, так, буцім вона є чимсь на кшталт докладки до «головної», «гарячої», тоді як в дійсності справа стоїть якраз навпаки: саме вона-то й є головною, тотальною, а «залізо і кров» – лиш її похідною: додатком, що на наших очах невхильно редукується до атавізму» [5, с. 11].

Голос жінки у колонізованому просторі – цієї позиції Оксана Забужко не зраджує вже протягом більш ніж як 25 років. Критики закидають їй формальне протиріччя дискурсів – антипатріархальність феміністичного письма, та разом з тим намагання віднайти деколонізовану ідентичність, яка мислиться як традиційно ієрархічне національне самоусвідомлення. Однак саме її філософські твори, зокрема «Notre Dame d'Ukraine : Українка в конфлікті міфологій» [8], присвячений місцю Лесі Українки в національній культурі, знімають це протиріччя, постулюючи органічно особливе місце жінки в українській національній історії. «Головною героїнею цього сюжету стає Леся Українка, яка, за визначенням Забужко, належала не лише до

української аристократичної культури, а й до «трансевропейського лицарського кола». Авторка бачить свою місію в тому, щоб на основі відродження феміністичного гностицизму реставрувати шляхетську традицію», – пише про цей твір, його значення у сучасному українському культурному просторі Ніла Збровська [9, с.70]. Тут-таки і відбувається деколонізація простору національного, через зняття опозиції імперсько-центрально-панське проти колонізоване-периферійне-селянське. «Глобальне феміністичне дослідження О. Забужко ставить творчість Лесі Українки в широкий культурний контекст загальноєвропейської історії ... Забужчина рефлексія – це спроба повернення аристократичного проекту в українську культуру через парадоксальний феміністично-лицарський міф» [9, с. 69]. Тобто, жіночість і чуттєвість промовляють тут не як окрема жіноча доля (хоча і так теж), а як голос еліти, шляхти, аристократії, що організовує навколо себе будь-який націоцентричний, у цьому випадку і антиколоніальний, наратив. Оксана Забужко підтверджує значущість жіночого голосу для зрабованої нації, але і певну інструментальність цієї позиції: «Феміністична методологія дала змогу вітчизняній думці дестабілізувати при підході до національної спадщини чи не найсерйозніший, бо куди тонший і, сказати б, менш «видимий» од нав'язлого в зубах імперського вульгарного соціологізму, чинник її «мінерального омертвіння» – *патріархальний канон*, що ним колоніальна культура несвідомо дуплікує всередині себе *ієрархічну структуру імперської влади*. У висліді, цілком за славною формулкою Ж. Дерріда, «маргінальне стало центральним», а колоніальне «підпорядковане» (Subaltern) вперше змогло обізватися своїм власним голосом, і раніше «погаслі», було, сегменти національної культури увімкнулися й запульсували новими актуалізованими смислами» [8, с. 7].

На нашу думку, фемінізм тут радше виступає як засіб антиколоніальної екзистенції, шлях до мети: «за допомогою класиків, скільки змога відреставрованих-відчищених від фальшивих ідеологічних намулів, вибудувати для себе ту, як висловлювались наші патетичніші попередники, українську «Державу Духа» [8, с. 1]. Оксана Забужко послідовно, праця за працею, вибудовує ту елітарну конструкцію, той незамінний стрижень з лідерів нації, який конче потрібен людям, що відновлюють свою національну ідентичність: «Проблема з Лесею Українкою бачиться мені насамперед у тому, що з усіх наших класиків вона найповніше відповідає давній формулі «України, яку ми втратили». Україна «шевченківська» – найбільш архетипальна, козацько-християнська, – і «франківська» – інтелігентськи-ідеологічна, «будительська», – нівроку, «ще не вмерли», і кризь увесь нерозібраний хаос колоніальних риштовань усе ж таки хоч якось проглядаються, впізнавані. А от Україна шляхетська, «косачівсько-драгомановська», початки якої губляться в млі нашого європейського середньовіччя, у ХХ ст. скінчилася, схоже, безповоротно» [8, с. 1].

Алюзія Леся Українка – Оксана Забужко у цьому погляді надто очевидна, щоби казати про неї як про окремий художній прийом, але саме вона підкреслює роль еліти у побудові сучасного національного проекту, зокрема, у антиколоніальній війні. Зрештою, чи варто закидати публічному українському інтелектуалу, що він порівнює себе з постатями минулого канону, коли для націєбудування, як наративу, що має розгортатися в обидва боки хронотопу – як у минуле, так і у прийдешнє, таке позиціонування радше корисне? Авторка гранично відверта з читачем: «Ця книжка, задумана, було, як історія втраченої чуттєвості ... – мимо моєї волі обернулася «історією незакінченої війни» – війни новітніх «міфологій влади» проти величних теогонічних міфів давнини, рівновеликих усій культурній пам'яті людства. І несподівано вийшло, що в цей сюжет, як у головне русло, вливаються інтелектуальні пошуки мало не цілого мого свідомого життя» [8, с. 2]. Прикметно, що тема війни міфів виринає у О. Забужко ще у 2007 році, навіть до перших ознак наявності такої війни у медійному просторі, якою була, наприклад, вікопомна заява на саміті НАТО про

відсутність України як держави від російського президента. Подібні прогностично-діагностичні зауваження авторки, рясно розкидані по її доробку, змушують нас знов згадати паралель Забужко-Леся Українка, оскільки відсилають нас до образу Кассандри, який є певним архетипом жіночого голосу про суспільно значущі події.

Олена Юрчук, відома дослідниця української літератури в контексті колоніальної залежності, каже про проблему схиблення дискурсу: «Все частіше відбувається ототожнення явищ, притаманних постколоніалізму та постмодернізму, що переносить ціннісний акцент із відродження та дослідження пригнічених колонізаторським впливом структур на руйнування традиції» [15]. Здається, що у випадку авторки «Польових досліджень з українського сексу» маємо іншу небезпеку – лишити жіноче письмо залялькованим у власне жіночість, тим більше що внутрішньоукраїнський погляд радо залишить за ним саме таку роль: «Однак необорне, сливе міфологічне упередження перед самим терміном «колоніальний» у стосунку до вітчизняних реалій зберігається й надалі» [8, с. 6], за влучним зауваженням самої Оксани Стефанівни. Видається важливим той факт, що жіночий голос Оксани Забужко – це голос з колонії і для колонії, голос всупереч Імперії і проти Імперії.

Справді, якщо помістити ту ж таки визначальну для тренду героїню «Польових досліджень» в контекст іншої, не колонізованої культури, її протест проти гнітючої, «у кров утрушеної залежності» [7]; проти чоловіків – не тому, що вони домінують своєю силою, а тому, що вони лякають своєю слабкістю; проти патріархальної культури не як такої, а як внутрішньої, зсередини нації, опори зовнішнього тиску імперства – не мав би такої сили відчаю, життєвої правди і художньої достовірності. Мабуть, він мав би право на життя, як опір і протест героїнь Маргарет Етвуд чи Джоан Гарріс – але це був би принципово інший протест. Цей уможливлений експеримент можна продовжити і в зворотній бік. Остання повість авторки, видана у 2017 році, «Після третього дзвінка вхід до зали забороняється» [6], також промовляє з жіночого голосу. Це транспоколінницька, генераційна драма, що розгортається в сучасних умовах, на фоні російсько-української війни. Мова йде про колізію непорозуміння між матір'ю і дочкою, крізь яке проглядає драматизм, за визначенням самої авторки, «покоління відкладеної війни» [6, с. 4]. Але, обговорюючи зумовленість жіночого голосу головної героїні, варто згадати, з одного боку, певну феміністичність українських чоловіків, про що багато говорили дослідники [4], з іншого, вже поширеність на наших теренах виховних принципів т.зв. «свідомого батьківства». Свідоме (усвідомлене, природне, тощо) батьківство (анг. *Natural Parenting*) – це практичний підхід, сукупність методів та стратегій у вихованні, що спирається на теоретичні розвідки Ж. Ледлоф, М. Одена, Дж. Боулбі, К. Лоренца. Серед інших новаторських винаходів цього методу є легітимація чоловічої батьківської чуттєвості до власної дитини. Виходячи з цих посилок, ризикнемо припустити, що подібна ж колізія між сином та батьком, в тих саме умовах, в тому саме часопросторі, мала б, можливо, інший зміст, але таке ж саме проблематизоване, драматургічне, емоційне наповнення, як і у згаданому творі. Тобто, повість виходить за рамки суто феміністичного дискурсу, про що, власне, непрямо і свідчить сама авторка, заявляючи головною проблемою, що піднімається у творі, генераційну травму страху, та похідної від нього німотності.

Тамара Гундорова так характеризує розгортання подібної проблематики у органічному зв'язку з постколоніальними студіями: «...Особливо гостро на пострадянському просторі звучать питання пам'яті, свідчення і травми, які також від початку наявні у постколоніальному дискурсі... у зв'язку зі сказаним набуває нового значення категорія генерацій і пам'ять покоління, адже найскладніше ставлення до спадку колоніалізму навіть не в покоління дітей, яке пориває з ним, а в покоління онуків, яке перебуває в ситуації постколоніалізму. Конфлікт батьків і дітей у колоніальній історії особливо болісний і гострий, як відзначив ще Франц Фанон» [2,

с. 30]. Конфлікт батьків і дітей як відповідальність старшого покоління також співвідноситься Францем Фаноном з колоніальним станом, який переходить в постколоніальний, і з пов'язаним з тим зламом соціальної парадигми, неспівставністю досвіду поколінь внаслідок соціальних зрушень і взаємних міжпоколінницьких претензій. Приміром, батьки вважають дітей невдячними за матеріальні та інші блага, згадуючи своє дитинство, а діти, порівнюючи своє побутування з нормами конкретного середовища, не бачать ніякого подвигу в тому, щоби бути на певному рівні, «як всі». І навіть безсиле «ось доживеш до моїх літ», насправді, не змінить нічого – бо коли доживе, парадигма знов зміниться невідомо, і досвід, що вважали необхідним, буде непотрібним апіорі.

Тамара Гундорова зауважує: «Так само (руйнівню, як і тоталітаризм – прим. Г. К.) діє колоніалізм, наслідки якого прочитуються у наступних поколіннях і ведуть до переоцінки досвіду батьків, виявляють труднощі адаптації до чужого та створюють різні форми зміщеної ідентичності» [2, с. 31 – 32]. Дослідниця підсумовує взаємозв'язок явищ: «Уведення трансгенераційного чинника, поруч із чинниками нації, раси та гендеру, історії та пам'яті, влади та знання, у постколоніальний дискурс означає, загалом, розширення кола психо-соціо-біологічних чинників, актуалізованих сучасною постколоніальною критикою» [2, с. 31]. Таким чином, можна сказати, що оприявлений у повісті Оксани Забужко «Після третього дзвінка вхід до зали забороняється» міжгенераційний конфлікт має своє коріння саме у колоніальному та постколоніальному стані суспільства, в середовищі якого відбувається драматична дія. Перерваний, викривлений, порушений досвід тягlosti поколінь, як в широкому, загальнонаціональному сенсі, так і у вузькому, в рамках однієї родини, колі, взаємна вина поколінь один перед одним є взагалі однією з провідних проблем, яку актуалізує Оксана Забужко у своїй творчості. Починаючи з роз'єднаних героїв фантастичної повісті «Книга Буття. Глава четверта», написаній у 1988 році; через важкі взаємини героїні «Польових досліджень...» з власними батьками та звинувачення їх у тому, в чому винні не вони, а система; через відновлення наслідування національної еліти вибудування авторкою історії національної культури у філософських творах; через родинну сагу історичної травмованості «Музею покинутих секретів» і до останньої повісті – генераційна травма, передача травми через покоління є важливою частиною її творчого досвіду і органічною складовою постколоніального дискурсу в її творах.

В заключному публіцистичному есеї «Найвища сила», вміщеному у книзі «І знов я влізаю в танк», авторка пише: «Дорослий народ має право знати про себе все, що допоможе йому приймати свідомі рішення про власну долю, і воюємо ми, в тому числі, – і за це право також» [5, с. 412]. Логічно, що для сього пізнання дослідниця користується всім доступним інструментарієм, серед іншого, феміністською методологією, досвідом студій травми, генераційними категоріями – та постколоніальні дослідження для неї є і методом, і результатом, і шляхом, і метою, інтенціонально об'єднуючи геть весь її творчий доробок.

Висновки.

Тексти Оксани Забужко, на нашу думку, мають базове значення для теоретичних студій дискурсу постколоніалізму в українській культурі. Розуміння заколонізованості і упослідженості українського медійного, художнього, культурного простору в рамках метропольної залежності зумовлює її залученість у військові дії інформаційної війни проти Імперії. Одну з останніх збірок есеїв, видану у 2016 році «І знов я влізаю в танк», Оксана Забужко презентує саме у актуальній військовій естетиці.

Ми уточнили значення методологічних меж застосування постколоніальної теорії та доповнення її рядом інших теорій (теорія влади, критика знаку і символу, постмодерністський синтез мистецтв, пошук нової щирості і чесності як читача/глядача, так і автора).

Голос жінки у колонізованому просторі – цієї позиції Оксана Забужко не зраджує вже протягом більш ніж як 25 років. Критики закидають їй формальне протиріччя дискурсів – антипатріархальність феміністичного письма, та разом з тим намагання віднайти деколонізовану ідентичність, яка мислиться як традиційно ієрархічне національне самоусвідомлення. Оксана Забужко підтверджує значимість жіночого голосу для зрабованої нації, але і певну інструментальність цієї позиції, означивши фемінізм як зручну методологію для поборення як зовнішньо-імперського ієрархічного тиску, так і його опертя – внутрішнього патріархального канону. Фемінізм тут радше виступає як засіб антиколоніальної екзистенції, шлях до мети побудування української «Держави Духу».

Оксана Забужко послідовно, праця за працею, вибудовує ту елітарну конструкцію, той незамінний стрижень з лідерів нації, який конче потрібен людям, що відновлюють свою національну ідентичність. Видається важливим той факт, що жіночий голос Оксани Забужко – це голос з колонії і для колонії, голос всупереч Імперії і проти Імперії. Перерваний, викривлений, порушений досвід тяглості поколінь, як в широкому, загальнонаціональному сенсі, так і у вузькому, в рамках однієї родини, колі, взаємна вина поколінь один перед одним також є однією з провідних проблем, яку актуалізує Оксана Забужко у своїй творчості. Генераційна травма, передача травми через покоління є важливою частиною її творчого досвіду і органічною складовою постколоніального дискурсу в її творах. Задля самоідентифікації себе і свого народу дослідниця користується всім доступним інструментарієм, серед іншого, феміністською методологією, досвідом студій травми, генераційними категоріями – та постколоніальні дослідження для неї є і методом, і результатом, і шляхом, і метою, інтенціонально об'єднуючи геть весь її творчий доробок.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Грабович Г. Плоди колоніалізму та пастки постколоніалізму / Г. Грабович ; пер. з англ. Мар'яни Прокопович // Сучасність. – 1992. – № 7(липень). – С.57 – 63.
2. Гундорова Т. Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на сході Європи / Т. Гундорова // Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. – Київ : Лауріус, 2014. – С.26 – 44.
3. Забужко О. День поезії – Шевченко – чудеса [Електронний ресурс] / Oksana Zabuzhko (Оксана Забужко)@oksana.zabuzhko. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko/posts/10155112944713953>
4. Забужко О. Жінка-автор у колоніальній культурі, або знадоба до української гендерної міфології [Електронний ресурс] / О. Забужко. – Режим доступу до ресурсу : <http://exlibris.org.ua/zabuzko/r05.html>
5. Забужко О. «І знов я влізаю в танк...». Вибрані тексти 2012 – 2016 : Статті, есе, інтерв'ю, спогади / О. Забужко. – Київ : Комора, 2016 – 416 с.
6. Забужко О. Після третього дзвінка вхід до зали забороняється. Оповідання та повісті / О. Забужко. – Київ : Комора, 2017 – 416 с.
7. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу [Електронний ресурс] / Оксана Забужко. – Режим доступу до ресурсу : <http://exlibris.org.ua/text/ukrsex.html>
8. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine : Українка в конфлікті міфологій. [Електронний ресурс] / О. Забужко. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.litmir.me/br/?b=199820&p=1>
9. Зборовська Н. «Наша пані» Леся Українка у тлумаченні Оксани Забужко (інтелектуальні парадокси культурного фемінізму) [Електронний ресурс] / Н. Зборовська. – Режим доступу до ресурсу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11435/11-Zborovska.pdf>
10. Павлишин М. Козаки в Ямайці: постколоніальні риси в сучасній українській культурі / М. Павлишин // Канон та іконостас. – Київ : Час, 1997. – С. 223–236.
11. Павлишин М. Постколоніалізм як метод і склад думки. Спостереження щодо українського літературознавства на сторінках журналу «Слово і час» у роках 1991–2011 / М. Павлишин // Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. – Київ : Лауріус, 2014. – С. 74 – 83.
12. Саїд Е. Культура і імперіалізм / Е. Саїд ; пер. з англ. – Київ : Критика, 2007. – 608 с.
13. Томпсон Ева. Трубадури імперії : Російська література і колоніалізм / Е. Томпсон. – Київ, 2006. – 368 с.
14. Титар О.В. Українські національні і культурні ідентичності у глобалізованому світі (на прикладі культури Слобожанщини) : монографія / О.В. Титар. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
15. Юрчук О. У тіні імперії. Українська література у світлі постколоніальної теорії («Академія») [Електронний ресурс] / О. Юрчук. – Режим доступу до ресурсу : <http://academia-pc.com.ua/product/330>